
The Antiphysical Review

Founded and Edited by M. Apostol

245 (2023)

ISSN 1453-4436

Despre Legea cercetatorului si bunele lui maniere

M. Apostol

Department of Theoretical Physics, Institute of Atomic Physics,

Magurele-Bucharest MG-6, POBox MG-35, Romania

email: apoma@theory.nipne.ro

Ministrul cercetarii doreste sa dea o lege privind Statutul cercetatorului roman si normele de buna conduita in cercetare. Statutul ar trebui sa raspunda la intrebarea ce este si ce vrea cercetarea stiintifica, normele ar trebui sa arate cercetatorului cum sa se poarte in lume si societate (sa spuna buna ziua, multumesc, saru' mina parinte). E nevoie de un statut pentru oameni care au preocupari nedefinite. De exemplu, partidele politice pretind ca lupta pentru democratie, pentru propasire, pentru una, alta. Toate aceste obiective sint vagi, imprecise, sint vorbe goale. Partidele politice au un statut. Mai mult, ministrul crede ca in cercetarea romaneasca sint oameni devianti, care mai inseala, mai mint, mai fura. Ca urmare, ar fi nevoie de norme de conduita in cercetarea romaneasca; desigur, ar trebui prevazute si pedepse pentru cei care incalca normele.

Acest demers al ministrului roman este aberant. Si ca orice aberatie, el poate fi folosit pentru manipulare. Daca cercetatorii incalca statutul si normele, ce motiv mai bun am putea avea ca sa desfiintam cercetarea romaneasca? Ministrul spune ca pamintul e plat. Daca cercetatorii spun ca pamintul e rotund, atunci ei incalca statutul si normele de buna purtare. Trebuie eliminati, sint periculosi., nu se supun. Asa s-a facut si holocaustul. Fascismul, nazismul sint bune metode de exterminare in masa.

Cercetarea stiintifica este definibila, in masura in care orice alta meserie este definibila. Nimeni nu simte nevoia sa dea un statut al sudorului. Dar ce este meseria de sudor? Un sudor lipeste doua piese metalice. Dar cum le lipeste? O flacara incalzeste metalele, si metalele se unesc. Dar cum incalzeste flacara metalul? Cum se unesc metalele incalzite? Cit de mult, cit de trainic, cit timp stau unite cele doua metale? Cum se intimpla toate aceste fenomene? La astfel de intrebari raspunde stiinta, dobindita prin cercetare stiintifica. Meseria de sudor este in buna masura nedefinita. Cercetarea stiintifica o face ceva mai clara. Si asa cu toate celelalte meserii, proceduri, preocupari umane. Ca meserie, cercetarea stiintifica este o metameserie. Ar fi necesar poate sa avem o cercetare care sa explice, sa lamureasca cit de cit cercetarea stiintifica. Ar fi nevoie de o cercetare a cercetarii, si tot asa. In asta consta dificultatea definirii cercetarii stiintifice, si de-aia il inteleg pe ministru ca nu stie ce e aia cercetare stiintifica. O gluma veche spune ca cercetarea stiintifica este ceea ce fac cercetatorii stiintifici.

Este interesant ca desi nu putem spune clar ce este cercetarea stiintifica, ea este consistenta, exista oameni care se ocupa cu cercetarea, au existat si exista chiar scoli de cercetare, intr-un domeniu sau altul, cercetarea si metodele ei pot fi invatate. Numai ca aceasta cercetare stiintifica este definibila in alti termeni decit cei pe care ii folosim in definirea celorlalte meserii.

Cind definim un concept facem uz de alte concepte, presupuse cunoscute. Cind vrem sa definim cercetarea stiintifica trebuie sa folosim propriile ei concepte. Ca urmare, ajungem sa intelegem ce este cercetarea stiintifica numai daca o practicam, cit de cit, intr-o masura mai mica, mai

mare. Desigur, o vom intelege in raport cu o astfel de masura. Asta nu inseamna insa ca nu putem transmite ceea ce intelegem. Aceasta comunicare nu este o intelegere, dar ne poate face sa acceptam ca cercetarea stiintifica exista si este consistenta. Ministrul cercetarii, care nu este cercetator, trebuie sa-i asculte pe cercetatori, sa se informeze de la ei, sa le puna problemele lui, sa afle de la ei cum vad ei solutiile la astfel de probleme, sa afle de la ei problemele lor, sa-si dea si el cu parerea. Ca oamenii. Nimeni nu asteapta de la nimeni rezolvarea problemelor. Sau n-ar trebui sa astepte. Evolutia, sau poate involutia, societatii omenesti s-a facut prin identificarea problemelor, nu prin solutii. Solutiile sint totdeauna pariale, intimplatoare si mereu discutabile. O solutie buna este ceea ce ridica o problema. Numai o gindire rudimentara ofera solutii. Lumina electrica n-a aparut fiindca oamenii traiau in bezna si era nevoie de lumina. Lumina electrica a aparut fiindca Edison era curios despre niste fenomene pe care unii oameni le numeau electrice, si el a insistat cu astfel de probleme. Becul electric s-a nimerit sa fie util, a fost o solutie. Dar mai ales el a fost o problema, dovada evolutia lui pina la ledurile de astazi, evolutie, mers, problema care continua sa existe. Nici una din realizările functionale ale stiintei si tehnologiei n-a aparut ca solutie la o problema pusa. Toate au aparut intimplator, in procesul de examinare insistenta a problemelor. Cercetarea stiintifica isi bate capu' sa intealega problemelor oamenilor, si, in cursul acestui proces, produce intimplator solutii.

Ministrii, politicienii de pretudindeni cred ca trebuie sa rezolve probleme, sa dea solutii. Se inseala. Ei sint pusi acolo ca sa contribuie la identificarea problemelor. Ei cred ca trebuie, la rindul lor, sa ceara cercetatorilor sa rezolve probleme, sa dea solutii. Nu, asta e imposibil, cercetatorii trebuie sa-si bata capul cu probleme, ceea ce cam si fac, fara sa constientizeze prea mult asta, multi dintre ei. Solutia nu poate fi despartita de problema. Orice solutie naste o problema, nu exista solutie fara problema. Dar exista probleme fara solutie.

Sa schitez aici cam ce este cercetarea stiintifica. O voi face ca tinarul Ceapaev care merge la scoala. Dupa prima zi de scoala, tatal sau, batrinul Ceapaev, il intreaba: ei, rebiatushka, ce-ai invatat astazi la scoala? Astazi, zice copilul, am invatat la scoala loghika. Loghica, loghika, zice batrinul Ceapaev, ce e aia loghica? Cum sa-ti spun, zice copilul? Uite, doi oameni stau in fata baii comunale; unul curat, altul murdar. Care dintre ei intra la baie? Nu stiu, zice batrinul. Cel murdar, desigur, zice copilul, ca sa se spele. Asta este loghika. Aha, zice batrinul, am inteles. A doua zi batrinul il intreaba iar: ei, copile, ce-ai invatat astazi la scoala? Astazi noi am invatat la scoala psihologia. Psihologia, psihologia, zice batrinul, ce e aia psihologia? Nu stiu, zice copilul, dar sa-ti dau un exemplu: doi oameni, unul curat, altul murdar, stau in fata baii comunale. Care dintre ei intra la baie? Pai, cel murdar, asa mi-ai spus ieri, zice batrinul. Nu, zice copilul, cel curat, pentru ca el are obiceiul sa se spele, de-aia e curat. Asta este psihologia. Aha!, zice batrinul Ceapaev; interesant! In fine, a treia zi, copilul vine de la scoala si batrinul Ceapaev, dupa obicei, il intreaba: ei, ce-ai invatat astazi la scoala. Astazi la scoala noi am invatat filozofia. Filozofia, filozofia ce e aia filozofia? Nu stiu, dar sa-ti dau un exemplu, zice copilul. Doi oameni, unul curat, altul murdar, stau in fata baii comunale. Care intra la baie? Pai, se revolta batrinul, ieri mi-ai spus ca intra cel curat, alaltaieri mi-ai spus ca intra cel murdar, nu mai stiu ce sa spun! Nu stiu! Ei vezi, zice baiatul, asta e filozofia.

Copilul merge la scoala. Acolo afla ca pe linga limba materna si limbi straine, istorie, geografie, etc exista un lucru care se cheama matematica, stiinta. Dupa cum geografia ne invata locurile de pe pamint, dupa cum istoria ne invata ce-au mai facut oamenii in trecut, dupa cum limbile ne invata sa vorbim, tot asa stiinta si limbajul ei, matematica, ne invata cum sint lucrurile, felul lor, legatura dintre ele. Unii copii devin curiosi despre aceasta invatatura. Vad ca stiinta ridica probleme, problemele se pot lega intre ele, una se intelege din alta, prin alta, e un proces infinit. Copilul creste si continua sa se ocupe de astfel de lucruri stiintifice. Ajunge cercetator, cerceteaza felul de a fi al lucrurilor, prin metoda stiintifica, matematica. Aceasta este cercetarea stiintifica.

Pe masura ce o practicam ajungem sa intelegem unele lucruri, zicem atunci ca am fi dat solutii, dar de fapt am identificat alte, si alte probleme. Dupa analiza unei probleme de fizica Pauli ar fi zis: acum lucrurile sint si mai neclare, dar la un nivel superior! Aceasta cunoastere poate fi folositoare, intr-o oarecare masura. Metoda stiintifica poate fi invatata, din carti, de la altii, mai ales prin tine insuti, stiinta insa ramine mereu necunoscuta generatiilor viitoare, care o iau de la capat, cu o cunoastere mai buna, mai larga, cu probleme mai dificile. Si cam tot asa. Pare o treaba serioasa, aceasta cercetare stiintifica. Este un mod de viata. Ce putem sa-i cerem, cind mersul ei este imprevizibil, intimplator? Este viata unor oameni, cercetatorii stiintifici. Credeti ca astfel de oameni, care isi bat capul cu toate cele ce sint in luna si-n stele, pot sa minta, sa insele, sa fure? Cam greu. Desigur, omul e om peste tot, dar exista legi pentru asta. Care ar fi specificul fraudelor in cercetare, ca sa trebuiasca o lege speciala? Umbla vorba ca multi cercetatori stiintifici plagiaza. Asta pentru ca li se cere sa publice. Plagiatul se vede cu ochiul liber, de ce nu este pedepsit? Sint atitia cercetatorii stiintifici care si-au cladit cariera pe plagiat, dovediti, vizibili, de ce nu aplicam legea pentru inselaciune? Trebuie politie stiintifica, daca avem legi care pedepsesc inselatoria? E aberant. Nu se fura?, este altceva printr-o astfel de lege specifica? Si anume ce? Nu e limpede ca se urmareste desfiintarea cercetarii? Daca lasam impostorii nepedepsiti, domeniul va fi invadat de ei, si va fi falsificat pina la distrugere. De altfel este ceea ce se intimpla astazi in cercetarea stiintifica, in toata lumea.

Ministrul cercetarii da legi ca sa se afle in treaba, sa acopere si sa evite dreptatea, sa se laude la partid ca a facut ceva, partidul sa se laude la electorat ca a facut ceva, electoratul sa-i voteze ca prostu'.

Prezentul proiect de lege este destul de agramat scris, asa incit e foarte greu de analizat. Numai un exemplu:

“Dispozițiile prezentei legi se aplică personalului de cercetare, dezvoltare și inovare care își desfășoară activitatea în cadrul sistemului național de cercetare, dezvoltare și inovare, denumit în continuare sistem național CDI, în cadrul altor structuri organizatorice cu capital de stat, privat sau mixt, al instituțiilor publice, precum și în cadrul unor forme asociative ori în mod individual”. Care alte structuri? Care institutii publice? Care forme asociative? Cum individual? Se da o lege pentru un individ? Asta e hazliu de tot. Si nu se spune “denumit in continuare... CDI”, se spune “prescurtat, abreviat CDI”. Nu are doua denumiri, are o denumire si o prescurtare a denumirii.

“Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării are următoarele responsabilități directe:”. Ce e aia “responsabilitati directe”? Exista si responsabilitati indirecte? Astfel de formulari gresite, duc la eludarea legii.

“Gradele profesionale de cercetare-dezvoltare de ACS și CS sunt dobândite la nivelul organizației de cercetare, iar gradele de CS III, CS II și CS I sunt acordate prin ordin al ministrului”. Oamenii astia nu stiu ce scriu. Vasazica gradul de asistent de cercetare si de cercetator este “dobindit”, pe cind gradele de cercetator principal sint “acordate”!

Sau, alta:

“Încadrarea pe posturi a personalului CDI se realizează prin concurs public. Promovarea pe grad profesional de CS III, CS II, CS I a personalului CDI se face prin examen...”. Ori e concurs, ori e examen, sau concursul implica examen, sau cum, ce? Formularea e gresita.

Sau:

“În urma evaluării, CCCDI emite un aviz conform în baza căruia MCID emite...”. Ce e aia “aviz conform”? Fiindca nu pare a fi “conform in baza caruia”. Exista si avize neconforme? Conform cu ce? Cu cum ne vine?

“Mandatul pentru una dintre funcțiile de conducere prevăzute la alin. (2) este de 4 ani și poate fi reînnoit o singură dată pentru o perioadă de cel mult 4 ani, cu respectarea legislației în vigoare”. Practica îndelungată arată că o astfel de prevedere este cam inaplicabilă, din multe motive. Dacă lucrurile în cercetare nu merg prea bine, se discută, se analizează, și directorul poate fi schimbat de ministru, directorul poate schimba directorul adjunct, și tot așa, după cum devine și e cazul. Nu putem obliga ploaia să vină de două ori pe an. Conducerea unei instituții e un lucru natural, trebuie recunoscut că atare, nu poate fi legiferat. Apoi, “cu respectare legislației în vigoare” lasă loc pentru excepții. Orice act de organizare socială trebuie să respecte legislația în vigoare.

În evaluarea personalului de cercetare prezenta lege stipulează criteriile: “-impactul activității de cercetare și/sau inovare; -capacitatea de a atrage fonduri de cercetare”. Aceste criterii sînt improprii activității de cercetare și cercetătorului. “Impactul” este arbitrar, iar atragerea de fonduri nu este de domeniul de activitate al cercetătorului. Ar putea legiuitorul să spună cam care ar fi metodele de atragere de fonduri? Asta e mentalitate de lucrătoare de pe centură.

În capitolul 3 legea trece la problema evaluării activității cercetătorului. Aceasta este o problemă spinoasă, pentru că este privită la modul simțului comun. Un strungar are norma să facă 10 suruburi pe zi, dacă nu le face este evaluat slab, dacă depășește norma este evaluat foarte bine, excelent. Ce produce un cercetător? Chiar legea spune: “noi concepte, noi cunoștințe”. Cum se cuantifică noile concepte, noile cunoștințe? Cite cunoștințe cuprinde astăzi un domeniu de fizică? Citi ingeri pot sta pe virful unui ac? Sînt întrebări fără sens. Se crede că cercetătorul produce publicații științifice. La ce bun sînt publicațiile științifice? Prin natura acestei meserii cercetătorul simte nevoia să-și confrunte ideile, rezultatele cu alți cercetători, cunoșcători în domeniu. Ca urmare, prin natura lucrurilor, cercetătorul își comunică rezultatele, metodele, ideile, parerile, le publică. Astfel de comunicări, de publicații apar, vin, cînd e cazul, variaza de la cercetător la cercetător. Dacă punem presiune pe cercetători să publice, vor găsi aranjamente oneroase pentru asta, e în firea omului. De altfel, există nenumărate astfel de aranjamente, în toată lumea, românii nu fac excepție. Printr-o astfel de cerință introducem corupția în cercetare, indemnăm la falsificarea cercetării științifice. Desigur, rămîne problema: “Domle, îi plătim pe astia, pe cercetători, trebuie să le cerem ceva”. Ei bine, trebuie să ne mulțumim cu riscul. Am angajat un cercetător în urma unui examen, unei analize, unei evaluări. Am zis că e bun. Sefii îi pot urmări activitatea, colegii își pot spune părerea, despre activitatea acelui cercetător, ulterioara angajării lui. Cercetătorul poate avea o activitate mai bogată, în unele perioade, mai slabă în altele. Poate să “confirme”, poate să nu “confirme”. Cam ca la fotbal. Dacă cercetătorul are o activitate bogată, noi, sefii, ministrii, noi poporul, ajungem să o cunoaștem? O știm? Dacă o cunoaștem, ne folosește ea, activitatea aluia, cunoașterea ei? Îi obligăm pe cercetători să publice de parcă noi, poporul, i-am citit lui ală publicațiile. Și sîntem doritori de cit mai multe, că prea scrie ală bine, domle. E aberant. Activitatea de cercetare științifică, rezultatele ei, “productia” acestei activități sînt lucruri naturale. Încă o dată, nu putem legifera cînd rasare și unde apune soarele. Avem un risc. Putem esua cu cercetătorii. Bani dați de pomana. Dar cu ajutorul social cum e? E de pomana? Sigur, salariile cercetătorilor sînt mari, nu ca ajutorul social. Ei bine, dacă politicienii români doresc să le micșoreze, n-avem ce face, să le micșoreze. Dar cercetarea științifică se va diminua atunci. Și poate uneori este utilă. De unde vor mai învăța copiii noștri carte, dacă noi eliminăm pe cei care produc cartea? A, nu ne interesează de cartea copiilor? Dar ne interesează, cred, de droguri, de criminalitate. Sînt lucruri legate. Am auzit noi oare de calitatea vieții? N-ar fi cazul să-i dăm atenție? Că cercetătorii sînt mențiți prin profesia lor să ridice calitatea vieții. Așa cum pot fi ei, unii mai harnici, alții mai luzeri. Dar sînt oameni care au încercat și, poate, au esuat. E și asta o tragedie. Viata conține tragedii. Sau nici asta nu știm? Să ne uităm la cercetătorii care chipurile au esuat și să zicem Doamne ferește. Nu să facem, legi aberante, care distrug oamenii.

O să mi se reproșeze că sînt patetic. Da, sînt patetic. Pentru că-mi pasa de voi, de noi, și va, ne,

pling de mila.

Legea prevede ca daca un cercetator este evaluat de catre sefi, colegi ca fiind “nesatisfacator”, acel cercetator este dat afara din institutie. Asta e o prevedere extrem de periculoasa. Este suficient ca un cercetator sa fie exceptional si, de cind lumea (a se vedea Aristotel, Politica), toti colegii, sefi il vor uri. Nu invidia, uri de-a dreptu’. Daca are publicatii, vor spune ca le-a aranjat, daca are rezultate foarte bune, vor spune ca sint proaste (cine verifica, cine judeca?), etc, etc. E suficient ca omul sa fie exceptional, ca sa devina indezirabil. Ce-au facut cu Isus? Ce-au facut romanii cu Mihai Viteazu’, cu Tudor Vladimirescu, cu Antonescu, cu Ceausescu? Cei care fac astfel de legi nu cunosc natura umana. Si n-o cunosc pentru ca nu si-au batut vreodata capu’ cu probleme; n-au vrut sa auda de cercetarea stiintifica. N-au dezavuat-o, au urit-o pur si simplu de-a dreptu’. Se vede.